

EDITORIAL

Jednou z povinností „akademického funkcionáře“ je aktivní účast na promócích. K nim neoddělitelně patří taláry. Nosí je i studenti, tedy ti magisterští a doktorští, bakaláři u nás už chodí ve svém.

Když před lety zaměstnanec Krajského soudu v Brně dával do čistírny (soudcovské) taláry, napsala mu obsluha čistírny na lísteček toto potvrzení: „22 kouzelnických úborů“.

Opravdu se s taláry spletla? Představte si je zrovna u těch promócí: hodíte na sebe dlouhé černé šaty a za zvuku hudby důstojně vstoupíte do slavnostního sálu, něco zamumláte v latině a při tom někoho (na)pasujete do vyššího stavu. Nádherný ornament a projev „ekleziomorfní struktury“ ve světě vědy a vzdělávání (Stanislav Komárek, Sto esejí o přírodě a společnosti, Vesmír 1995)... úplná magie.

Dle hierarchie (tato výsada náleží v první řadě děkanovi) či dohody (mezi proděkany, pokud děkan chybí) jednomu z funkcionářů připadne úloha přednést slavnostní promoční projev.

Přednášející má u nás v záloze připraven tahák, který stačí jen přečíst. Často k němu ale (třeba z důvodů prestižních) nesáhne a pak se mohou dít věci. Mě nejvíce zajímají právě ti, kteří svůj projev přednášejí z paměti. A zvláště pak ti, kteří se ani nedrží nějaké domácí přípravy a opravdu mluví úplně spatra.

Někdy doslova „*by heart*“ a je velká nádhera, když se to povede... Radost přednášejícího a jeho energie se přenesou na posluchače. Jako magie, jejíž účinky vidíte hned na samotných studentech a cítíte na jejich reakcích, pohledech, naladění auly... a někdy i tichu, které se najednou nikomu nechce rušit (v tušení, že velká část komunikace proběhla způsobem, jenž vědomí ani neumí popsat).

Vzácná věc také proto, že taláry a celá ta chrámová ceremonie nemusí u každého vzbuzovat libé pocity. Magie černá nebo bílá... pořád magie.

Někdy se ukáže její temná stránka. Není lehké naladit se na studenty, když už od počátku neladí kompozice: přednášející sice „mluví“ ke studentům, ti však stojí za ním. Nemá s nimi oční kontakt a je stejně jako oni tváří otočen k publiku.

Možná i proto se v toku jeho řeči objeví spodní proudy. Jakoby byl řečník i ke svému vlastnímu překvapení magií odtažen z hlavního řečiště do bažin, o kterých neměl tušení. Najednou vůbec nejde o promoční projev a o studenty, ale o projev přednášejícího, který se pod ctihodnou maskou zapomněl v nějakém svém programu a jede a jede... a my jsme toho užaslí diváci. A to mě zajímá, už proto, že se mi to samozřejmě děje také.

Po mnoha letech účasti na promociích v nejrůznějších rolích jsem si způsoby, jak se sám ztratit ve svých vlastních bažinách, rozdělil do kategorií, budu jim říkat „programy“. Dají se použít i na psané projevy, v nich se ale programy snáze zamaskují.

Ať už se tvoří u pultíku nebo píšou za psacím stolem, jedno mají všechny programy společné: nejde jim o studenty, jde jim o přednášejícího. Pokusím se je stručně nastínit – a na závěr snad i trochu osvětlit.

Suchar. Vlastně sem nepatří, ale uvádím tento program pro úplnost jako protistranu improvizujících řečníků. Jako suchaři hlasem vznešeným, nicméně zcela bez srdce či výrazu, přečteme připravený tahák a poté důstojně opustíme místnost. V podstatě jsme mrtví. Když při odchodu z obřadu zakopneme, vnímá to publikum jako vítané oživení a s pomocí nikdo nespěchá.

Pokud jsme **generátorem banalit**, publiku dodáme svou představu dobře namíchaného promočního projevu. Do mixéru hodíme latinský citát, apel na mravnost, přidáme něco o službě spravedlnosti, vyzveme k dalšímu sebevzdělávání a navrch připláceme šlehačku v podobě životního moudra typu „neurážej sedm chlapů, když máš jenom šestiraňák“. Výsledek? Kdyby místo nás stál Andy Kaufmann, bylo by to jedno z jeho vrcholných představení.

Jako **pozěří** využijeme příležitosti předvést se před pozitivně naladěným publikem. To, jak nás vidí okolí, je zcela zásadní. Svou roli proto přehrajeme s mimořádnou důstojností, která se stupňuje s tím, jak stárne naše poslední dobrá odborná publikace. Ve světě, kde je pozornost ceněnou komoditou, se počítají i drobné, a tak jsme vděční za každé cinknutí ve vyprázdňené kasičce.

Když zvolíme (přesněji: když nás zvolí) program **emočník**, jsme najednou tak citliví... ale spíše tím druhem citlivosti, který Marie-Louise von Franz vedl k prohlášení, „můj bože, tyto citlivé typy... senzitivní lidé jsou vlastně tyraní – každý se jim musí přizpůsobit“. Apelujeme na city, panverichujeme, zjihlým hlasem absolventům připomínáme blízké, rodinu a přátele, kteří je „po celou dobu studia podporovali“ a kterým mají poděkovat (jinak by to totiž absolventi určitě neudělali). Pravděpodobnost, že svým histriónským kýčem dojmeme publikum, je vysoká – u tohoto emočního ohýnku se totiž chceme ohrát. Riziko, že dojmeme sami sebe, podstoupíme beze strachu. Víme totiž, že ty „druhé slzy“ nám oschnou ještě na schodech při odchodu z auly. Obvykle ještě přiložíme polínko z historie – připomeneme třeba temnou historii fakulty, kde my nyní žijeme štěstí, o kterém se předkům nesnilo. Neautentické štkání zakončíme pozoruhodnými závěry jako „i když jste právníky, zůstaňte lidmi“.

Překvapivě často se místo nás k pultíku dostane **výhružník**. Ostatně jeden takový agresivní přednášející u nás fakultě způsobil v 90. letech zavedení povinného „taháku“ (který byl pak nějakou dobu jen čten bez jakýchkoliv povolených improvizací). Jako výhružníci máme pocit, že jsme zahnáni do kouta. Bod naší vnitřní sebedůvěry je tak daleko,

že studentům začneme z nervozity spílat a hrozit. Základ poselství je: „teď konečně uvidíte, co je skutečný život, pacholci nevděční“.

V programu **narcis** pokračujeme v tom, co děláme často jako učitelé. Natřípáme svá pírká. Posluchači nás milují, milují. Projev máme velmi živý a vtípný, prošpikovaný citáty – často z anglo-amerického prostředí a v anglickém originále. A to záměrně předvedeme jen zlomek našeho potenciálu, neboť víme, že „*what is powerful is when what you say is just the tip of the iceberg of what you know*” (Jim Rohn, motivační řečník, USA). Promoce obvykle začne se zpožděním, protože si musíme vyzkoušet všechny čepky.

Blízký příbuzný narcisovi je **vzorník**. Pochlubíme se svým životopisem, jenž je plný zdolaných překážek a úspěchů. Pro publikum může být až bolestné to poslouchat – jako když se nemilované dítě snaží přeřikáváním školních úspěchů marně získat své lhostejné rodiče. Na konci tohoto smutného představení, které je zbytečnou zvětšeninou neúspěšného dětského modelu, vyzveme posluchače k následování své životní cesty (a ke každodennímu sprchování studenou vodou).

Jednodušší to máme jako **počtáři**: od absolventů žádáme „jen jejich nejlepší“ – jejich peníze. Jako podnikaví Večerničci pomyslně projíždíme sálem a rozhazujeme letáky s nabídkou dalšího placeného studia (letáky propagující LL.M. jsou vytištěny na křídovém papíru).

Jako **rádci** velkoryse rozdáváme rady (Ratschläge) do života, které studenti vnímají jako „Schläge“. Máme jasnou představu, co je pro absolventy dobré, a neváháme jim to sdělit. U zvláště vydařených rad se můžeme opájet představou, jak si po letech studenti na naše rady vzpomenu a s uznalou vděčností vydechnou: „měl pravdu...“.

Skvělou příležitostí podělit se s ostatními o své škarohlídství si nenecháme ujít, pokud jsme v programu **chmurníka**. V krizi nechceme zůstat sami. V podlé naději nemocného, který se chce uzdravit tím, že nakazí ostatní, publiku předestřeme mimořádná nebezpečí a útrapy, jež na absolventy v budoucnu „tam venku“ čekají. Část té hrůzy „ani nelze zmiňovat, aby nebyl zkažen tento slavnostní okamžik“. Když se zadaří, s některými citlivějšími posluchači se znovu setkáme – na terapiích.

A tak můžeme pokračovat dál a dál. Programů je jistě mnohem více a nepochybuji, že každý čtenář si hned doplní další typy na základě vlastní zkušenosti. U pultíku se programy mohou i prostrídat, podle své aktuální síly a kondice.

Uvidět programy je prvním krokem, nechceme-li se stát jejich bezmocnou figurkou. Je více než dobré, pokud programy vidíme, ještě to ale nestačí. Kvalitní optika nás sama o sobě dovede jen k rafinovanému kontrolujícímu superprogramu **strážce**. A strážce sice k pultíku nikoho nepustí, ale činí tak na úkor autenticity. Potíže pak trvají – pořád to nejsme *my*, kdo mluví.

Jediný způsob, jak toho dosáhnout, je podle mého tento: otočit se srdcem k těm, ke kterým mluvíme, a nechat se vést proudem bez kontroly a beze strachu ze spodních vod.

Když se to povede, spatříme pravou hypnotickou podstatu programů: už je nebudeme brát jako odstrašující modely venkovních špatností, ale jako partičku výstředních přátel, kteří obíhají kolem nás a nabízí ze svého menu jako žárliví číšníci z konkurujících si restaurací.

Proč nepožádat o nápovědu? Kreativní narcis, solidní a na jistotu hrající generátor banalit, energický výhružník, vnímavý emočník, defenzivní suchar, uzemňující chmurník, pozornost udržující pozér, pracovitý vzorník či podnikavý počtář nám mohou prokázat neocenitelné a univerzálně využitelné služby.

Tedy pokud jejich nabídku vnímáme, nebo vnímat chceme.

Josef Kotásek